

Rozdział I. Przedmiot głównego obowiązku zleceniobiorcy

§ 1. Modele przedmiotu głównego obowiązku zleceniobiorcy

I. Modele przedmiotu głównego obowiązku zleceniobiorcy w polskim systemie prawnym

Zagadnienie przedmiotu zlecenia stanowi kluczowy problem teoretycznego modelu typowej umowy zlecenia w polskim prawie cywilnym. Normatywne definicje tej umowy w polskim systemie prawnym (art. 498 § 1 KZ, art. 734 § 1 KC) oraz zróżnicowane ujęcia zlecenia w projektach KC świadczą o problematyczności wyboru wariantu przedmiotu zlecenia¹, a określonym rozwiązaniom normatywnym (obowiązującym albo projektowanym) towarzyszyły wątpliwości co do prawidłowości wybranego wariantu². Problem przedmiotu zlecenia jest uważany za wciąż aktualny ze względów praktycznych oraz z uwagi na cele społeczne i gospodarcze³. W procesie kształtowania przedmiotu umowy zlecenia w polskim prawie cywilnym zidentyfikowane zostały dwa warianty: pierwszy – obejmujący czynności prawne oraz czynności faktyczne (umowa zlecenia według KZ i projektu KC z 1955 r.)⁴, drugi – ograniczony do czynności prawnych (umowa zlecenia według KC, projektów KC z roku: 1954, 1960, 1961, 1962⁵, projektu KC z 1948 r.)⁶

¹ Na temat ujęć przedmiotu zlecenia we wskazanych aktach normatywnych zob. S. Wójcik, *Umowa*, s. 299–300, 302–303.

² Na ten temat zob. S. Wójcik, *Umowa*, s. 299, 301.

³ Por. S. Wójcik, *Umowa*, s. 299.

⁴ Na ten temat zob. S. Wójcik, *Umowa*, s. 299–303. Zob. także S. Grzybowski, *O przepisach*, s. 1278–1279 (Autor odsyła do art. 586 § 1 projektu z 1955 r.).

⁵ Na ten temat zob. S. Wójcik, *Umowa*, s. 299–300, 302–303. Zob. także S. Grzybowski, *O przepisach*, s. 1278–1279 (Autor odsyła do art. 603 § 1 projektu z 1954 r., art. 652 § 1 projektu z 1960 r., art. 648 § 1 projektu z 1961 r., art. 681 § 1 projektu z 1962 r.).

⁶ Por. S. Wójcik, *Pojęcie*, s. 128. Autor nawiązuje do art. 750 projektu.

oraz projektu wstępnego części szczegółowej prawa zobowiązań z 1928 r. oraz projektu z 1932 r.⁷).

Z jednej strony, w doktrynie sformułowano tezę, że model szwajcarski przyjęty w KZ, według którego przedmiotem zlecenia objęte są także czynności faktyczne, „nie wytrzymał próby czasu”⁸, oraz podkreślana jest zaleta obecnego ujęcia przedmiotu zlecenia w KC w kontekście różnicy w sposobie regulacji zlecenia czynności prawnych i zlecenia czynności faktycznych⁹. Z drugiej strony, wykluczenie czynności faktycznych z zakresu przedmiotowego typowego zlecenia jest krytykowane¹⁰, ponadto formułowane są postulaty *de lege ferenda*, w których proponowany jest powrót do wspomnianego modelu¹¹. Wąskie, odmienne od zawartego w KZ, ujęcie przedmiotu zlecenia w art. 734 § 1 KC bywa kwestionowane z uwagi na art. 750 KC¹², a obok zlecenia *sensu stricto* (zlecenie zdefiniowane w art. 734 § 1 KC) wyróżniane jest zlecenie *sensu largo* (zlecenie w rozumieniu art. 750 KC)¹³. Umowy zobowiązujące do dokonania czynności prawnych i czynności faktycznych na rzecz zleceniodawcy są również określane jako „zlecenie”, czy też „umowy zlecenia”¹⁴. Pojęcie „umowa zlecenia”¹⁵ oraz „quasi-zlecenie”¹⁶ jest stosowane na określenie umów o świadczenie usług w rozumieniu art. 750 KC. W piśmiennictwie odnotowano tendencję do utożsamiania rów-

⁷ Na ten temat zob. S. Grzybowski, O przepisach, s. 1279 (Autor odsyła do art. 215 projektu z 1928 r. i art. 531 projektu z 1932 r.).

⁸ Por. R. Szostak, Umowa, s. 101.

⁹ Por. S. Grzybowski, O przepisach, s. 1280.

¹⁰ Por. L. Stecki, Umowa zlecenia, s. 128–129 (Autor powołuje argument praktycznego wymiaru świadczenia usług, w którym przeważają – jego zdaniem – czynności faktyczne).

¹¹ Por. S. Wójcik, Umowa, s. 309; K. Kołakowski, [w:] G. Bieniek, H. Ciepła, S. Dmowski, J. Gudowski, K. Kołakowski, M. Sychowicz, T. Wiśniewski, C. Zuławska, Komentarz. Księga III, t. 2, s. 495; Z. Radwański, Wstępny, s. 10; J. Pisuliński, W sprawie, s. 21.

¹² Na ten temat por. S. Wójcik, Umowa, s. 304.

¹³ Na ten temat por. J. Szerzyski, [w:] Kodeks, t. 2, s. 1540; P. Mostowik, Na pograniczu, s. 337; S. Wójcik, Umowa, s. 300; E. Żak, Ścisłe, s. 712; M. Rotkiewicz, Umowa zlecenia, s. 1, 66, XIII. W kwestii szerokiego ujęcia zlecenia zob. także H. Lewandowski, Z. Góral, Przeciwdziałanie, s. 28; G. Orłowski, Umowa zlecenia, s. 134; W. Gujski, Kontrakty menedżerskie, s. 262; K. Kołakowski, [w:] G. Bieniek, H. Ciepła, S. Dmowski, J. Gudowski, K. Kołakowski, M. Sychowicz, T. Wiśniewski, C. Zuławska, Komentarz, Ks. III, t. 2, s. 495. W kwestii zlecenia *sensu stricto*, czy też wąskiego ujęcia przedmiotowego zlecenia, zob. także L. Ogiegło, Zlecenie, s. 58; S. Kalus, Status, s. 184; wyr. SN z 26.11.1998 r., I PKN 458/98, Legalis; wyr. SA w Gdańsku z 28.2.2013 r., III AUa 1785/12, Legalis.

¹⁴ Por. K. Rączka, Stosunek pracy, s. 43. W części dotyczącej określenia „zlecenie” por. także G. Orłowski, Umowa, s. 134, w części dotyczącej obejmowania pojęciem umowy zlecenia umów, których przedmiotem są czynności prawne i czynności faktyczne, por. także B. Bładowski, Umowa o dzieło, s. 5; E. Dobrodziej, Prawa i obowiązki stron, s. 6; A. Zimny, Umowa zlecenia, s. 9–10, 18.

¹⁵ Por. M. Gersdorf, Umowa o pracę a umowa, s. 57.

¹⁶ Por. M. Gersdorf, Prawo zatrudnienia, s. 94. W kwestii stosowania terminu „quasi-zlecenie” na określenie umów o świadczenie usług, których przedmiot wykracza poza dokonywanie czynności prawnych dla drugiej strony, por. także T. Szancilo, Stały stosunek zlecenia, s. 37.

niez w praktyce umów o świadczenie usług ze zleceniem¹⁷. Wyodrębnianiu różnych płaszczyzn pojmowania zlecenia zarzucono sztuczność¹⁸, ale wydaje się, że główny argument krytyki powinien być oparty na regule identyfikowania umowy typowej na podstawie przepisów ustalających elementy przedmiotowo istotne takiej umowy¹⁹. Przepis art. 750 KC nie zawiera elementów tego rodzaju, a jedynie stanowi o odpowiednim stosowaniu przepisów o zleceniu do przypadków pozostających poza zakresem typowego zlecenia.

Ocena obecnie obowiązującego wariantu przedmiotu zlecenia jako wariantu jasnego i bezproblemowego w sferze istoty wspomnianego przedmiotu oraz granic zlecenia na tle umów o świadczenie usług nie jest jednak oczywista w zestawieniu z twierdzeniem, że pojęcie „czynność prawna” jest nieostre i wieloznaczne²⁰.

II. Modele przedmiotu głównego obowiązku zleceniobiorcy w ujęciu prawnoporównawczym, ujęciu DCFR i ujęciu prawa rzymskiego

Według niem. KC przedmiot nieodpłatnego zlecenia (*Auftrag*) nie jest ograniczony tylko do zawierania umów oraz dokonywania innych czynności prawnych i obejmuje jakiegokolwiek czynności (por. § 662), podobnie szeroko ujmowany jest przedmiot odpłatnej umowy o świadczenie usług polegających na działaniu w interesie drugiej strony (*Geschäftsbesorgungsvertrag* – por. § 675), na której reżim prawny składa się większa część przepisów regulujących zlecenie²¹. Według art. 394 szw. PrOblig przedmiotem zlecenia jest załatwienie interesu (*Geschäfte*) albo świadczenie usługi (*Dienste*). W doktrynie charakteryzuje się przedmiotowy zakres ogólnego zlecenia (*einfache Auftrag*) uregulowanego w prawie szwajcarskim przez wskazanie na dowolną czynność osobistą (*beliebige persönliche Handlung*), która może być czynnością prawną (*Rechtsgeschäfte*) albo czynnością czysto faktyczną²². W doktrynie francuskiej wskazuje się, że

¹⁷ Por. R. Szostak, Umowa, s. 102.

¹⁸ Zob. S. Wójcik, Umowa, s. 300.

¹⁹ Co do tej reguły zob. Z. Radwański, J. Panowicz-Lipska, Zobowiązania, s. 8.

²⁰ Co do przedstawionej oceny aktualnego przedmiotu zlecenia oraz wymienionych cech pojęcia „czynność prawna” por. S. Wójcik, Umowa, s. 304.

²¹ Por. Ch. von Bar, E. Clive (red.), Principles, s. 2032, 2040. Jako przedmiot zlecenia określonego w § 662 niem. KC jako „Geschäft” wskazuje się czynności prawne (*Rechtsgeschäften*, *rechtliche Handlungen*) oraz czynności faktyczne (*tatsächliche Handlungen*) – por. W. Fikentscher, Schuldrecht, s. 511; H. Kötz, W. Eith, D. Müller-Gindullis, BGB mit Leitsätzen, s. 207. Por. także H. Brox, Besonderes Schuldrecht, s. 158–159; Beck’sche Kurz-Kommentare. Band 7. Palandt Bürgerliches Gesetzbuch, s. 783 (Autorzy wskazują także na czynności podobne do czynności prawnych).

²² Por. T. Guhl, Das Schweizerische, s. 360.

przedmiotem zlecenia są czynności prawne (*actes juridiques*)²³. Przedmiotem zlecenia w Austrii (*Bevollmächtigungsvertrag*) mogą być czynności prawne oraz działania o skutkach prawnych (*Rechtsgeschäftes, Rechtshandlungen*)²⁴. Uregulowana w est. PrOblig umowa o świadczenie usług (§ 619–916) obejmuje reprezentację i pośrednictwo, w szczególności zawieranie umów i dokonywanie innych czynności prawnych²⁵. Przedmiotem zlecenia uregulowanego w węg. KC (§ 474–483) jest jakakolwiek czynność w interesie zleceniodawcy, w tym reprezentowanie zleceniodawcy²⁶. Zakres umowy zlecenia uregulowanej w słow. KC (§ 724–732) obejmuje załatwienie sprawy albo dokonanie czynności dla zleceniodawcy, w tym dokonanie czynności prawnej²⁷. Przedmiot zlecenia według hiszp. KC (art. 1709–1739) obejmuje świadczenie usług albo dokonywanie czynności dla zleceniodawcy, w tym czynności prawnych oraz zawieranie umów, a zlecenie jest uważane za umowę zastępstwa²⁸. Czynności prawne objęte są zakresem przedmiotowym zlecenia uregulowanego w grec. KC (art. 713–729)²⁹. Przedmiot zlecenia w Belgii obejmuje szeroko rozumiane czynności prawne (obejmujące także czynności procesowe), przy czym zgodnie z teorią absorpcji jako zlecenie kwalifikowany bywa przypadek, gdy przedmiotem głównego zobowiązania są czynności prawne, natomiast czynności nieposiadające takiego charakteru są przedmiotem ubocznym³⁰. Przedmiotem zlecenia we Włoszech jest zastępstwo, które może obejmować zawieranie umów, dokonywanie innych czynności prawnych, czynności procesowe oraz komplementarne czynności faktyczne³¹. Przedmiot uregulowanego w art. 280–292 bułg. PrOblig zlecenia jest w doktrynie ograniczany do dokonywania niebędących czynnościami osobistymi czynności prawnych, w tym zawierania umów, przy czym w zakresie nieobjętym szczególnymi przepisami powołana regulacja jest stosowana w przy-

²³ Por. *M. Planiol, G. Ripert, Traité pratique de droit civil français*, t. XI, s. 765; *H. Mazeaud, L. Mazeaud, J. Mazeaud, Leçons de droit civile*. s. 849. Wymienieni Autorzy zwracają uwagę na wykluczenie z zakresu zlecenia *actes matériels*. Por. także *Revue trimestrielle de droit civil* 2002 n° 2, s. 324; *Ch. von Bar, E. Clive* (red.), *Principles*, s. 2040. Co do ujęcia przedmiotu zlecenia na gruncie fr. KC zob. także *W. Ludwiczak, Umowa*, s. 22.

²⁴ Por. *P. Bydlinski*, [w:] *H. Kozioł, P. Bydlinski, R. Bollenberger, Kurzkomentar zum ABGB*, s. 1087. Autor podkreśla wyłączenie z zakresu zlecenia czynności faktycznych (*faktischer Handlungen*). Na temat przedmiotu zlecenia według austr. KC por. także *Ch. von Bar, E. Clive* (red.), *Principles*, s. 2029–2030, 2035, 2044.

²⁵ Por. *Ch. von Bar, E. Clive* (red.), *Principles*, s. 2031, 2036, 2040, 2042.

²⁶ *Ibidem*, s. 2032–2033.

²⁷ *Ibidem*, s. 2034, 2041.

²⁸ *Ibidem*, s. 2034, 2038–2039, 2041.

²⁹ *Ibidem*, s. 2036, 2040, 2046.

³⁰ *Ibidem*, s. 2039, 2046.

³¹ *Ibidem*, s. 2033, 2038, 2040–2041, 2046.

padku wykonywania zawodu adwokata³². Przedmiotem zlecenia uregulowanego w hol. KC (art. 414–424) jest dokonywanie czynności prawnych w imieniu i na rzecz zleceniodawcy, które może przybierać postać zarządzania sprawami zleceniodawcy³³.

Reguły sformułowane w ramach DCFR, które odnoszą się do umów zlecenia (*mandate contracts*), dotyczą umów, których przedmiotem jest zawieranie umów albo bezpośrednio kształtowanie w inny sposób (np. przez wniesienie powództwa) pozycji prawnej zleceniodawcy wobec osób trzecich, dokonywanie czynności prawnych (*juridical acts*) oraz dokonywanie czynności prowadzących do zawarcia umowy lub ułatwiających jej zawarcie albo dokonanie innej czynności prawnej kształtującej sytuację prawną zleceniobiorcy w relacji z osobą trzecią³⁴. Wyłączone są jednak usługi inwestycyjne, działalność zdefiniowana w dyrektywie 2004/39/EC oraz zarządzanie cudzymi interesami³⁵.

Przedmiot rzymskiego *mandatum* jest w nauce zakreślany szeroko, w sposób obejmujący czynności faktyczne i czynności prawne³⁶, w tym czynności procesowe³⁷. Wskazano również na cztery sfery działalności stanowiącej przedmiot *mandatum*, które potwierdzają przedstawione zróżnicowanie charakteru aktywności mandatariusza. Do tych sfer zaliczono: połączone z pełnomocnictwem czynności zarządu, czynności nabycia, czynności podejmowane w wykonaniu wolnych zawodów (np. lekarzy, adwokatów, nauczycieli) oraz zlecenie kredytowe³⁸.

§ 2. Pojęcie „dzieło” a zakres przedmiotowy zlecenia

W okresie obowiązywania KZ do przedmiotu zlecenia zakwalifikowano trzy rodzaje czynności: indywidualnie określone nieprowadzące do ucieleśnionego rezultatu, indywidualnie określone o obiektywnie niepewnym ucieleśnionym rezultacie, rodzajowo określone nieobjęte prawnym stosunkiem

³² *Ibidem*, s. 2030, 2039, 2042, 2044.

³³ *Ibidem*, s. 2033, 2043, 2046. Umowa jest kwalifikowana jako zlecenie, gdy dokonywanie czynności prawnych stanowi główny jej element – por. *ibidem*, s. 2041.

³⁴ *Ibidem*, s. 2025, 2028.

³⁵ *Ibidem*, s. 2025, 2029.

³⁶ R. Taubenschlag, *Rzymskie*, s. 212; K. Kolańczyk, *Prawo*, s. 405.

³⁷ K. Kolańczyk, *Prawo*, s. 405.

³⁸ Na ten temat por. W. Ludwiczak, *Umowa*, s. 65–67. Na temat prac wymagających „wysokich kwalifikacji” – *operae liberales* jako przedmiotu *mandatum* w klasycznym prawie rzymskim por. S. Stankiewicz, *Z badań*, s. 12 (Autor wymienia oprócz wskazanych zawodów także architektów i mierniczych).

pracy³⁹. W tamtym czasie przedmiot zlecenia opisywany był również jako praca „w najogólniejszym znaczeniu”⁴⁰ oraz jako dokonywana dla drugiej osoby czynność nieprowadząca do ucieleśnionego i obiektywnie osiągalnego rezultatu⁴¹. Naukowe rozważania na temat granicy między umową o dzieło i umową zlecenia na gruncie KZ doprowadziły do wyróżnienia przedmiotu umowy o dzieło za pomocą kategorii rezultatu pracy ludzkiej, który to rezultat może przybierać charakter materialny albo niematerialny, powinien być indywidualnie oznaczony, a poza tym jest samoistny, obiektywnie możliwy i subiektywnie pewny, natomiast przedmiot umowy zlecenia to dokonywana dla dającego zlecenie indywidualnie oznaczona czynność faktyczna albo prawna skierowana na osiągnięcie subiektywnie niepewnego rezultatu⁴². Przedstawione ujęcia przedmiotu zlecenia na gruncie KZ wskazują na metodę zakreślania granic przedmiotowych w konfrontacji nie tylko ze stosunkiem pracy, ale również z umową o dzieło⁴³. Zwraca uwagę twierdzenie o współzależności pojęć „dzieło” i „zlecenie” oraz wskazanie na konsekwencję tego twierdzenia⁴⁴. Konsekwencja ta, polegająca na przejmowaniu przez jedną z tych instytucji przypadków wykluczonych z zakresu drugiej, świadczy o teoretycznej alternatywności obu typów umów. Skrajne ujęcia rezultatu jako „wszelkiej aktywności” prowadziłyby nawet do wyeliminowania zlecenia z systemu prawnego (a przynajmniej zlecenia odpłatnego) na rzecz umowy o dzieło⁴⁵. Jednoczesne funkcjonowanie w systemie prawnym dzieła i zlecenia jest odczytywane jako normatywny wyraz znaczeniowego zróżnicowania pojęć „rezultat” i „czynność”⁴⁶. Należy jednak zauważyć, że w nauce zaproponowano metodę subsydiarnego określenia przedmiotu zlecenia z uwzględnieniem nie tylko hory-

³⁹ Por. W. Ludwiczak, Umowa, s. 80. Na temat relacji między stosunkiem pracy i umową zlecenia w powojennym okresie obowiązywania KZ, zob. *ibidem*, s. 53.

⁴⁰ Por. W. Ludwiczak, Umowa, s. 33.

⁴¹ Por. *ibidem*, s. 62. Autor wyróżnił jeszcze jeden wariant kwalifikacji umowy o rezultat obiektywnie niepewny, którego osiągnięcie jest nie tylko przedmiotem umowy, ale także warunkiem jej wykonania. Wariant ten to nienazwana umowa losowa *sui generis* o reżimie prawnym opartym na odpowiednim stosowaniu przepisów o umowie o dzieło albo o umowie zlecenia, w zależności od elementów faktycznie dominujących w treści umowy – por. *ibidem*, s. 62. Autor przyjął również, że „przedmiotem umowy jest zawsze rezultat” i może mieć on charakter albo ucieleśniony, albo nieucieleśniony (w tym przypadku rezultat określa czas wykonania czynności albo przestrzeń, na której czynność została wykonana) – por. *ibidem*, s. 61. Twierdzenie takiej treści zostało jednak ocenione jako niepewne – por. S. Wójcik, Odgraniczenie, s. 192.

⁴² Por. S. Wójcik, Odgraniczenie, s. 197.

⁴³ Co do pojęcia dzieła zob. W. Ludwiczak, Umowa, s. 59–62.

⁴⁴ W tych kwestiach zob. W. Ludwiczak, Umowa, s. 63.

⁴⁵ Na ten temat por. *ibidem*, s. 56, 58–59.

⁴⁶ *Ibidem*, s. 58.

zontu umowy o pracę i umowy o dzieło, ale także innych typowych umów o świadczenie usług dla drugiej osoby⁴⁷.

Ograniczenie do czynności prawnych niewątpliwie realizuje ideę takiej konstrukcji przedmiotu zlecenia, która zarówno określenie istoty tego przedmiotu, jak i odróżnienie typowej umowy zlecenia od innych umów o świadczenie usług czyni bezproblemowym⁴⁸. W szczególności druga ze wskazanych konsekwencji wspomnianego ograniczenia odnosi się do umowy o dzieło, której odróżnienie od umowy zlecenia na gruncie KZ było uważane za proces obarczony trudnościami⁴⁹. Na gruncie tego kodeksu wyrażono także pogląd, że dokonanie czynności prawnej mogłoby stanowić przedmiot umowy o dzieło⁵⁰. Konfrontacja cech skutku czynności prawnej z przyjmowanym w nauce zastawem podstawowych cech dzieła (rezultat materialny albo niematerialny, samoistny, ucieleśniony, obiektywnie osiągalny i pewny)⁵¹ prowadzi przede wszystkim do wniosku, że skutek czynności prawnej może być uznany za rezultat niematerialny. Obiektywna możliwość i subiektywna pewność skutku prawnego stanowi natomiast cechę zrelatywizowaną, zależną od zmiennego zestawu okoliczności. Samoistność skutku czynności prawnej budzi natomiast wątpliwości w przypadku praw i obowiązków niedopuszczających zmian podmiotowych⁵². O ile bowiem skutek prawny jest niezależny „od dalszego działania”, o tyle zależy od istnienia podmiotu, którego skutek dotyczy⁵³. Do kategorii dzieła w istotny sposób wydaje się zbliżać skutek czynności prawnej w postaci prawa inkorporowanego w papierze wartościowym⁵⁴. Subiektywna pewność powstania takiego prawa zależy jednak od wyboru koncepcji dotyczącej charakteru czynności, która prowa-

⁴⁷ Por. *ibidem*, s. 56–57 (wydaje się, że Autor łączył z wykonywaniem czynności kwalifikację „dla drugiej osoby” w przypadku wszystkich usług stanowiących przedmiot typowych umów o świadczenie usług). W kwestii substydniarnego charakteru zlecenia w obliczu art. 498 § 2 KZ por. S. Wójcik, *Ograniczenie*, s. 197.

⁴⁸ Na temat tej idei zob. S. Wójcik, *Umowa*, s. 304.

⁴⁹ W poruszony kwestii odróżnienia umowy zlecenia oraz umowy o dzieło i przyczyn wspomnianej trudności zob. S. Wójcik, *Ograniczenie*, s. 182.

⁵⁰ Por. F. Zoll, *Zobowiązania*, s. 407. Autor operuje przykładem kupna domu dla innej osoby.

⁵¹ Co do wymienionych cech zob. A. Brzozowski, [w:] SPP, t. 7, s. 326–333. Por. także W. Czachórski, A. Brzozowski, M. Saffan, E. Skowrońska-Bocian, *Zobowiązania*, s. 432–433 (Autorzy opisują dzieło jako materialne albo niematerialne, samoistne – niezależne od dłużnika, a ucieleśnienie rezultatu przedstawiają jedynie jako regułę); Z. Radwański, J. Panowicz-Lipska, *Zobowiązania*, s. 177–178 (Autorzy podkreślają jedynie subiektywną pewność rezultatu).

⁵² W kwestii dominującego stanowiska na temat przypadków niedopuszczalności przejęcia długu por. Z. Radwański, A. Olejniczak, *Zobowiązania*, s. 377.

⁵³ Co do wskazanych aspektów samoistności rezultatu zob. A. Brzozowski, [w:] SPP, t. 7, s. 328.

⁵⁴ Na temat istniejącego wówczas związku między prawem majątkowym a dokumentem zob. J. Mojak, Obrót, s. 196 (opis wspomnianego związku i charakterystykę dzieła łączy pojęcie „ucieleśnienie”). Odnośnie do ucieleśnienia prawa w papierze wartościowym; Z. Radwański, J. Panowicz-Lipska, *Zobowiązania*, s. 346.

dzi do powstania prawa. Wspomniana pewność może mieć miejsce w przypadku zastosowania teorii kreacyjnej, według której dokument staje się papierem wartościowym po podpisaniu dokumentu przez wystawcę⁵⁵. Przeprowadzone rozważania prowadzą do wniosku, że nie występuje teoretyczna tożsamość między skutkiem czynności prawnej a dziełem. Kształt obecnej definicji umowy zlecenia (art. 734 § 1 KC) powoduje, że umowa o dzieło i umowa zlecenia nie są typami względem siebie konkurencyjnymi w zakresie przedmiotowym. W związku z tym w procesie kwalifikacji konkretnej umowy jako umowy zlecenia nie zachodzi potrzeba odwoływania się do pojęcia dzieła i związanej z ustaleniem znaczenia tego pojęcia relacji przedmiotu zlecenia do dzieła.

Rozszerzenie przedmiotu zlecenia na czynności faktyczne dokonywane dla dającego zlecenie⁵⁶ spowodowałoby konieczność rozważenia, czy w celu ustalenia granicy między umową o dzieło i umową zlecenia należy zastosować wypracowaną w doktrynie formułę dzieła. W pierwszej kolejności należy jednak rozważyć możliwość wykorzystania dla ustalenia tej granicy formuły „dla dającego zlecenie”, skoro w ramach definicji umowy zlecenia obejmowałaby ona pełny zakres przedmiotowy tej umowy. Użyteczność tej formuły może jednak wywołać wątpliwości ze względu na zagrożenie szerokim ujęciem jej znaczenia, wykraczającym poza kategorię zastępstwa⁵⁷. W tym ujęciu oznaczone dzieło mogłoby być kwalifikowane jako wykonane na podstawie umowy o dzieło „dla zamawiającego”, podobnie jak określona w umowie zlecenia czynność „dla dającego zlecenie”. Możliwość wykorzystania formuły „dla dającego zlecenie” przy ustalaniu granic między umową zlecenia i umową o dzieło wymagałaby ustalenia swoistego jej znaczenia w obszarze czynności faktycznych – znaczenia wskazującego na różnicę między dokonaniem takiej czynności „dla dającego zlecenie” a wykonaniem dzieła. Zastępstwo w wykonywaniu czynności faktycznych jest umiejscawiane w obszarze instytucji pokrewnych przedstawicielstwu⁵⁸ albo wyodrębniane jako trzecia postać zastępstwa obok zastępstwa bezpośredniego (przedstawicielstwa) i zastępstwa pośredniego⁵⁹. Wyróżnienie zastępstwa w dokonywaniu czynności faktycznych pozwala z kolei na odniesienie zawar-

⁵⁵ Na temat tej teorii oraz teorii emisyjnej, teorii dobrej wiary oraz teorii umownej zob. Z. Radwański, J. Panowicz-Lipska, *Zobowiązania*, s. 347–348. Autorzy preferują teorię umowną oraz podkreślają wybór tej teorii w judykaturze – zob. *ibidem*, s. 348 i powołana tam uchw. SN(7) z 29.6.1995 r., II CZP 66/95.

⁵⁶ Taki postulat *de lege ferenda* przedstawił S. Wójcik, *Umowa*, s. 309. W kwestii oceny obecnej regulacji umowy zlecenia oraz racji przemawiającej na rzecz wspomnianego rozszerzenia przedmiotu zlecenia zob. *ibidem*, s. 306–310.

⁵⁷ Por. uwagi zawarte w nieniejszym opracowaniu na temat dokonania czynności prawnej dla dającego zlecenie.

⁵⁸ Por. M. Pazdan, [w:] SPP, t. 2, s. 475–481.

⁵⁹ Por. M. Smyk, *Pełnomocnictwo*, s. 104–105.

tej w art. 734 § 1 KC formuły „dla dającego zlecenie” do czynności faktycznych, skoro formuła ta jest zasadniczo interpretowana z wykorzystaniem kategorii zastępstwa⁶⁰. Zasadniczy problem polega jednak na ustaleniu kryterium odróżniania świadczeń, w których czynności faktyczne są przedmiotem zastępstwa, od świadczeń polegających na dokonaniu czynności faktycznej przez dłużnika niewystępującego wówczas w roli zastępcy. Element zastępstwa niewątpliwie można stwierdzić w przypadkach dokonywania czynności faktycznych wobec osób trzecich względem zobowiązania, którego przedmiotem jest wspomniana czynność faktyczna. Kontekst więzi obligacyjnej, w której zastępca jest dłużnikiem, a zastępowany wierzycielem, stanowi wówczas wyraz okoliczności, która wraz z udziałem osoby trzeciej pozwala odróżnić dokonanie czynności faktycznej w ramach zastępstwa od dokonania takiej czynności poza tymi ramami. Okolicznością tą jest związek czynności faktycznej ze sferą interesów zastępowanego. Celem świadczenia jest bowiem zaspokojenie interesu wierzyciela⁶¹. Na możliwość dokonywania czynności faktycznych odnoszących się do cudzej sfery prawnie chronionych interesów majątkowych i niemajątkowych wskazują rozważania nad znaczeniem pojęcia „prowadzenie cudzej sprawy” w kontekście instytucji prowadzenia cudzych spraw bez zlecenia⁶². Należy jednak zauważyć, że eksponowanym w piśmiennictwie⁶³ przykładem zastępstwa w dokonywaniu czynności faktycznych jest również dzierżenie. W sytuacji tej relacje dzierżyciela z osobami trzecimi nie są konieczne, o czym świadczą wymieniane w literaturze przykłady dzierżyciela występującego w charakterze przechowawcy czy zarządcy⁶⁴. Przykład dzierżenia skłania do postawienia pytania o to, czy brak udziału osób trzecich w dokonywaniu czynności faktycznej nie jest czynnikiem wykluczającym element zastępstwa, co w konsekwencji pozwoli kwalifikować te czynności jako dokonane dla zastępowanego. Wydaje się, że odpowiedź na to pytanie powinna być negatywna. W przeciwnym wypadku brakuje funkcjonalnie użytecznych kryteriów wyodrębnienia zastępstwa w dokonywaniu czynności faktycznych w obszarze prawa zobowiązań. Kryterium takiego nie może stanowić interes wierzyciela, gdyż każde świadczenie ma na celu zaspokojenie interesu wierzyciela⁶⁵. Z kolei ograniczenie zastępstwa w czynnościach faktycznych do czynności mających za przedmiot to, co stanowi przedmiot praw i sto-

⁶⁰ Na temat znaczenia tej formuły zob. uwagi zawarte w części niniejszego opracowania poświęconej dokonywaniu czynności prawnych dla dającego zlecenie.

⁶¹ Na ten temat por. *P. Machnikowski*, [w:] SPP, t. 5, s. 136–137; *T. Dybowski*, *A. Pyrzyńska*, [w:] SPP, t. 5, s. 175.

⁶² Na ten temat por. *P. Drapała*, *Prowadzenie*, s. 64–65, 79, 81.

⁶³ Zob. *M. Pazdan*, [w:] SPP, t. 2, s. 480–481; *M. Smyk*, *Pełnomocnictwo*, s. 104–105.

⁶⁴ Odnośnie do tych przykładów zob. *J. Ignatowicz*, *K. Stęfaniuk*, *Prawo rzeczowe*, s. 324.

⁶⁵ Co do zasięgu zależności między celem świadczenia a interesem wierzyciela por. *T. Dybowski*, *A. Pyrzyńska*, w: SPP, t. 5, s. 175–176. Por. także *P. Machnikowski*, [w:] SPP, t. 5, s. 136–137.

sunków prawnych, których podmiotem jest zastępowany, tworzyłyby bardzo różnorodny obszar zastępstwa, przesądzający dysfunkcjonalność rozważanego kryterium. Podobnie nieużyteczne wydaje się kryterium, które ograniczałoby zastępstwo do czynności faktycznych mogących stanowić przedmiot własnego zachowania osoby zastępowanej. Wydaje się, że zachodzi naturalna różnica w ujęciu zastępstwa przy dokonywaniu czynności faktycznych w przypadku posiadania i w przypadku świadczenia obligacyjnego. Ponieważ do władania rzeczą nie jest wymagany udział innej osoby, to zaangażowanie takiej osoby we władztwo nad rzeczą otwiera perspektywę zastępstwa. W przypadku stosunków obligacyjnych czynność faktyczna przybiera postać świadczenia spełnianego przez dłużnika względem wierzyciela, a więc otwarcie perspektywy zastępstwa wymaga zaangażowania osoby trzeciej. W zależności od podmiotowego zorientowania czynności faktycznej (podmiotu, którego interesom dokonanie tej czynności służy) zastępcą będzie osoba trzecia (beneficjentem czynności jest wówczas wierzyciel) albo dłużnik (beneficjentem czynności jest wówczas osoba trzecia). Przeprowadzona analiza świadczy o tym, że możliwe jest ustalenie stosunkowo ścisłych ram zastępstwa w dokonywaniu czynności faktycznych, które mogłyby być przedmiotem typowego zlecenia. Należy zauważyć, że przy zastosowaniu tych ram teoretyczne pojęcie dzieła utraciłoby znaczenie jako wyznacznik granicy między umową o dzieło a umową zlecenia.

§ 3. Przedmiot zlecenia według art. 734 § 1 KC

Przepis art. 734 § 1 KC definiując umowę zlecenia, czyni dokonanie określonej czynności prawnej przedmiotem głównego obowiązku przyjmującego zlecenie. Z takim ujęciem powołanego przepisu wiąże się szereg szczegółowych kwestii. Zasadnicza kontrowersja teoretyczna dotyczy zasadności ograniczenia przedmiotu zlecenia tylko do czynności prawnych. Kolejne problemy, których doniosłość wynika z uwikłania rozważanej tu kategorii w strukturę zobowiązaniowego stosunku prawnego, są konsekwencją wielorakich teoretycznych i normatywnych aspektów problematyki czynności prawnych – począwszy od zakresu znaczenia pojęcia „czynność prawna”, przez zagadnienie elementów tak określanego stanu faktycznego, przypadki czynności prawnych wymagających zaangażowania wielu podmiotów, do skuteczności prawnej tych czynności oraz ich celów. Kontekst tych zagadnień rzutuje bowiem na analizę problemów obligacyjnoprawnych z zakresu treści i przedmiotu głównego obowiązku przyjmującego zlecenie, identyfikacji świadczenia tej strony umowy zlecenia i sposobów jego konkretyzacji, wykonania zobowiązania przez zleceniobiorcę i oceny pra-